
 <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2023.414>
УДК 376.016:81-028.31

Ірина Даценко

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Факультет психології, соціальної роботи та спеціальної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка,
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, 04053, м. Київ, Україна
ivdatsenko.fpsrso22@kubg.edu.ua

Роман Павлюк

 <https://orcid.org/0000-0002-8957-6158>
кандидат педагогічних наук, доцент,
заступник декана з науково-методичної та навчальної роботи,
доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка,
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, 04053, м. Київ, Україна
r.pavliuk@kubg.edu.ua

Особливості адаптування навчальних завдань з української мови для учнів середнього шкільного віку з порушенням мовлення

***Анотація.** Стаття присвячена проблемам адаптування навчальних матеріалів з української мови для дітей середнього шкільного віку з порушенням мовлення. Акцентовано увагу на важливості використання адаптованих матеріалів з української мови для дітей середнього шкільного віку з порушеннями мовлення, що уможливорює покращення навчальних досягнень дітей та розвитку їхньої мовленнєвої діяльності. Визначено важливість застосування технології диференційованого викладання, завдяки якій педагог отримує можливість враховувати відмінності між дітьми та забезпечувати оптимальний і результативний освітній процес. У результаті проведеного дослідження з виявлення особливостей адаптування навчальних завдань з української мови для учнів середнього шкільного віку з порушеннями мовлення встановлено, що існують необхідні можливості для виконання комплексу вимог забезпечення інклюзивної освіти, встановлених Державним Стандартом; здійснюється забезпечення обов'язкової частини основної освітньої програми початкової загальної освіти та частини, яка формується безпосередньо учасниками певних освітнього процесу.*

Ключові слова: адаптування навчальних матеріалів; діти з порушенням мовлення; українська мова; учні середнього шкільного віку; порушення мовлення.

©Роман Павлюк, Ірина Даценко, 2023

Актуальність дослідження. Діти з особливими освітніми потребами часто зустрічаються на своєму шляху з різними бар'єрами у навчанні, для подолання яких педагогам, що працюють в системі інклюзивного навчання, важливо використовувати різні технології в тому числі і технологію диференційованого викладання, завдяки якій педагог отримує можливість враховувати відмінності між дітьми та забезпечувати оптимальний і результативний освітній процес для кожного з них.

Актуальність дослідження також полягає в тому, що учні з особливими освітніми потребами (з порушенням мовлення) складають важливу частину суспільства, і їх успішне навчання та соціальна інтеграція мають вирішальне значення для створення справедливого та інклюзивного суспільства. Однак ці учні стикаються з різними бар'єрами у навчанні, які ускладнюють їхній доступ до якісної освіти та можливості розвивати свої здібності.

Ряд українських та зарубіжних вчених досліджували різні аспекти окресленої проблеми. Так, у працях Ю. Бондаренко, О. Боряк, В. Бондара, Т. Дегтяренко, А. Колупаєвої, Ю. Косенко, З. Ленів, І. Луценко, В. Ляшенко, І. Малишевської, Л. Прядко, О. Савченко, С. Сидоренко, О. Федоренко розглянуто засадничі аспекти організації інклюзивного навчання для дітей з особливими освітніми потребами. Дослідження Н. Бабич, Н. Гаврилової, О. Мартинчук, К. Луцько, Є. Соботович, В. Тарасун, В. Тищенко, Л. Трофименко, М. Шеремет торкаються тих чи тих аспектів навчання української мови дітей з особливими освітніми потребами, зокрема із порушеннями мовлення та акцентують увагу на особливостях адаптування навчальних завдань з української мови для учнів різного шкільного віку з порушенням мовлення.

Наукові дослідження вчених та методичні доробки практиків переконують, що зміст, форми та методи адаптування навчальних завдань для дітей з освітніми потребами мають бути корекційно спрямованими (Skrypnyk et al., 2021). Це означає, що кожна тема з української мови повинна включати методи і прийоми, які будуть використані вчителем чи асистентом вчителя, мають сприяти засвоєнню умінь, навичок, знань учня з урахуванням його/її особливостей навчання.

Для забезпечення рівного доступу здобувачів до якісної освіти заклади освіти мають використовувати адаптовані навчальні програми і плани, методи й форми навчання, забезпечувати партнерство з громадою в реалізації індивідуальних освітніх потреб та стилів навчання дітей, що мають особливі освітні потреби.

Так, Законі України «Про освіту» передбачає концептуальні принципи щодо подальшого реформування системи освіти. Реалізація цих положень через підзаконні акти забезпечить доступ до здобуття освіти всіма категоріями населення України та створюватиме умови для всебічного розвитку особистості, зростання інтелектуального, культурного та духовно-морального потенціалу суспільства. Положення Закону, таким чином, спрямовані на забезпечення рівних умов доступу до якісної освіти, а також права кожного громадянина на її здобуття (Закон України «Про освіту», 2017).

Важливою для досліджуваного питання є «Конвенції про права дитини» (ООН, 1989), - зокрема, мова йде про право дитини не зазнавати дискримінації, зазначене у статті 2 та статті 23. У цій статті йдеться про те, що дитина з особливими освітніми потребами повинна мати: «доступ до освіти, виховання, медичного обслуговування, реабілітаційних послуг, професійної підготовки, максимально можливої соціальної інтеграції та індивідуального розвитку, включаючи його чи її культурний та духовний розвиток» (Конвенція про права дитини, 1989).

Загалом, вперше термін «діти з особливими освітніми потребами» був використаний у 1978 році у Великій Британії в доповіді Мері Уорнок, голови Комітету з питань освіти дітей та молоді з інвалідністю в контексті осіб з інвалідністю. Поступово це поняття почало охоплювати й інші категорії дітей (Колупаєва, 2012).

Найважливішим міжнародним документом у сфері захисту прав на рівний доступ до якісної освіти осіб з особливими освітніми потребами та інвалідністю є Конвенція про права інвалідів (2006 р.), яка була ратифікована Україною у 2009 році й набрала чинності у 2010 році. Наголошуючи на важливості актуалізації проблем осіб з особливими освітніми потребами та інвалідністю як складової відповідних стратегій сталого розвитку суспільства, цей документ має прискорити розвиток інклюзивної освіти в Україні (Колупаєва, 2012).

Загалом, соціальний розвиток більшості дітей із порушеннями мовлення повноцінно не формується у зв'язку з недостатнім освоєнням способів мовленнєвої поведінки, невмінням обирати комунікативні стратегії та тактики вирішення проблемних ситуацій. Проте інтеграція дитини з порушеним мовленнєвим розвитком у середовище однолітків менш проблематична, як інших категорій дітей із особливими освітніми потребами.

Проблема адаптування навчальних матеріалів з української мови для учнів середнього шкільного віку з порушенням мовлення є на часі з кількох причин:

1. Сприяння інклюзивності: дослідження та адаптування навчальних матеріалів допомагають створити інклюзивне навчальне середовище, де учні з порушенням мовлення можуть брати активну участь в навчанні разом із своїми однолітками.
2. Забезпечення якості освіти: адаптовані навчальні матеріали допомагають забезпечити високу якість навчання для учнів з порушенням мовлення, враховуючи їхні індивідуальні потреби та можливості.
3. Розвиток мовлення: адаптовані матеріали можуть бути спрямовані на розвиток мовлення учнів з порушенням мовлення.
4. Сприяння диференційованому підходу: адаптовані матеріали допомагають вчителям застосовувати диференційований підхід у навчанні, враховуючи різницю в потребах та здібностях учнів з порушенням мовлення.

Усе це підкреслює важливість дослідження та адаптації навчальних матеріалів для учнів з порушенням мовлення, щоб забезпечити їм можливість отримати якісну освіту та розвинути свій потенціал.

Мета статті. Теоретично дослідити особливості адаптування навчальних завдань та запропонувати умови щодо адаптування навчальних завдань з української для дітей середнього шкільного віку з порушенням мовлення.

Методологія дослідження. У проведених нами дослідженнях були використані такі методи:

- Теоретичний аналіз проблеми адаптування з метою розкриття особливостей адаптування наочних завдань з української мови для дітей середнього шкільного віку з порушенням мовлення;
- емпіричні (анкетування педагогічного персоналу, тематичне оцінювання знань учнів) для з'ясування сучасного стану підготовки вчителя до роботи з дитиною, яка має порушення мовлення;
- узагальнення та інтерпретація результатів дослідження.

У процесі експериментального дослідження взяли участь члени команди супроводу дітей з особливими освітніми потребами, а також учні 6-8 класів з особливими освітніми потребами у кількості 8 осіб. База дослідження – Носівській ліцей №1.

Результати та обговорення дослідження. В межах нашого дослідження було здійснено обґрунтований вибір методик дослідження та опрацьовано результати анкетування педагогів, що працюють з дітьми, які мають порушення мовлення.

Аналіз результатів анкетування, а також контент-аналіз проведеного серед педагогів інтерв'ю дозволив нам припустити, що підготовка педагогів до роботи в умовах інклюзивної освіти повинна мати не тільки ціннісну складову, а й розкривати змістовну та організаційну сторони такої роботи. Крім того, підготовку педагогів до інклюзивної практики доцільно будувати по модулях і тим самим забезпечувати якість роботи з дітьми, що мають особливі освітні потреби.

Інклюзивна освіта висуває особливі вимоги до професійної та особистісної підготовки педагогів, що працюють з дітьми з особливими освітніми потребами. Для успішної реалізації завдань інклюзивної освіти вчитель повинен мати знання психологічних закономірностей і особливостей вікового і особистісного розвитку учнів з особливими освітніми потребами; знання методів психологічного і

дидактичного проектування навчального процесу для спільного навчання учнів з порушеним і нормальним розвитком; вміння реалізувати різні способи педагогічної взаємодії між усіма суб'єктами освітнього середовища (з учнями окремо і в групі, з батьками, колегами-вчителями, фахівцями, керівництвом). Результатом такої підготовки є формування у вчителів готовності і здатності вирішувати професійні завдання (Лапін, 2015):

- розуміти філософію інклюзивної освіти, знати психолого-педагогічні закономірності та особливості вікового і особистісного розвитку дітей з особливими освітніми потребами, що знаходяться в умовах інклюзивного освітнього середовища, і вміти виявляти дані закономірності та особливості;

- вміти відбирати оптимальні способи організації інклюзивної освіти, а також проектувати навчальний процес для спільного навчання дітей з нормальним і порушеним розвитком;

- застосовувати різні способи педагогічної взаємодії між усіма суб'єктами корекційно-освітнього процесу, орієнтовані на ціннісне ставлення до дітей з особливими освітніми потребами і інклюзивної освіти в цілому;

- створювати корекційно-розвивальне середовище в умовах інклюзивного освітнього простору і використовувати ресурси, наявні у освітньої організації для розвитку всіх дітей;

- здійснювати адаптування навчальних матеріалів для дітей з особливими освітніми потребами.

Вчителю також необхідно розуміти, що обсяг запропонованих виконання завдань повинен бути посилений до виконання для дитини з особливими освітніми потребами. Основною метою використання адаптованих завдань в навчальному процесі інклюзивного навчання є створення найбільш комфортних умов для ефективного засвоєння знань учня з особливими освітніми потребами, що забезпечують досягнення такого рівня освоєння матеріалу, що відповідає її пізнавальним можливостям, здібностям (але не нижче за мінімальні), а також розвиток даних можливостей і здібностей (Малікова).

У процесі адаптації навчального матеріалу з української мови вчитель тісно співпрацює з командою психолого-педагогічного супроводу, до якої входить асистент вчителя. Ця команда визначає способи адаптації (у разі необхідності модифікації) освітнього середовища, навчальних матеріалів, відповідно до потенційних можливостей та з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дитини з ООП.

Право на спеціальну адаптацію програмового матеріалу мають учні з особливими освітніми потребами, які повністю інтегровані в загальноосвітні заклади освіти та мають рішення про відповідний вид освіти (Гаяш, 2021).

Асистент вчителя разом із учителем здійснює роботу з адаптації навчальної програми для учня з особливими освітніми потребами й допомагає вчителю у виготовленні наочного приладдя. Від асистента вчителя може знадобитися допомога в адаптації навчальної програми до можливостей учня з особливостями розвитку. У цьому випадку він стежить за тим, що викладає вчитель, і подає матеріал у тому обсязі й на тому рівні, який зрозумілий учню з особливими освітніми потребами. Дитина при цьому перебуває в класі, слухає і учителя, і відповіді учнів, але виконує стільки завдань, скільки їй під силу. Процес активності учня перебуває під контролем асистента вчителя. Наприклад, асистент учителя може підказувати учневі, скільки слів записати з дошки, направляти його при переході від одного завдання до іншого, підказувати, у який момент краще підняти руку й на яке питання вчителя відповідати. Таким чином, він ніби бере під контроль навчання дитини, поступово розширюючи її знання й адаптуючи учня до навчання у класі (Асистент учителя в інклюзивному класі, 2015).

В інклюзивному освітньому процесі адаптації потребують такі сфери: фізичне середовище (побудова пандусу; пристосування туалетних приміщень; розширення дверей; збільшення інтенсивності освітлення в класних кімнатах, де є діти з порушеннями зору; зменшення рівня шуму в класі, де навчається слабочуюча дитина, забезпечення її слуховим апаратом; створення відокремленого блоку в приміщенні школи для учнів початкової ланки тощо); навчання – зміна процесу навчання, методів ознайомлення з новим матеріалом, диференціації та

індивідуалізації навчання, урізноманітнення форм організації пізнавальної діяльності учнів та ін.); навчальний план і програма: видозміна завдань, прийнятних для усвідомлення кожним учнем; визначення змісту, який він спроможний засвоїти, інтегрування окремих навчальних предметів тощо (Малікова).

Основний результат адаптування навчальних матеріалів з української мови для учнів середнього шкільного віку полягає у тому, щоб кожен учень мав можливість досягнути свого потенціалу та розвинути свої здібності, але це може вимагати більшого обсягу часу та ресурсів. Вчителі мають бути готові надавати додаткову підтримку, працювати індивідуально з учнями та забезпечувати розвинення їхніх можливостей (Степанова-Камиш, 2020).

Такий підхід допомагає дітям з особливими освітніми потребами розвиватися на своєму рівні, відповідно до їхніх можливостей, і створює умови для їхнього подальшого росту та успіху в навчанні та житті.

Вивчаючи питання адаптування навчальних завдань з української мови для учнів середнього шкільного віку з порушенням мовлення, слід враховувати кілька додаткових аспектів (Найда, Таранченко, 2012):

1. Індивідуалізація: кожен учень має унікальні потреби та можливості. Педагоги в інклюзивному середовищі повинні бути готові індивідуалізувати підхід до навчання для кожного учня.
2. Підтримка спеціалістів: в інклюзивних класах може бути необхідно залучати спеціалістів, таких як логопеди, психологи, соціальні працівники. Спільна робота команди фахівців може значно полегшити навчання та розвиток дітей.
3. Спільна відповідальність: у інклюзивному класі важливо створити атмосферу спільної відповідальності. Учні, педагоги, батьки та інші учасники навчального процесу повинні працювати разом для досягнення успіху кожного учня.
4. Навчання взаємодопомоги: сприяння розвитку навичок взаємодопомоги та розуміння різних потреб допомагає створити толерантне та емпатичне середовище в класі. Учні можуть вчитися взаємно підтримувати один одного та навчатися важливим життєвим навичкам.

5. Оцінювання: підходи до оцінювання також повинні бути адаптованими до потреб дітей з особливими освітніми потребами.

Загалом, інклюзивне навчання та особливості адаптування навчальних матеріалів для учнів з особливими освітніми потребами вимагають комплексного підходу та залучення всіх учасників освітнього процесу. Це велике завдання, але воно важливе для створення справедливого та інклюзивного освітнього середовища, де кожна дитина має можливість розвиватися та досягати успіху (Найда, Таранченко, 2012).

Для проведення дослідження нами було сформовано методологічний апарат, що включав діагностичні методики, методи кількісного та якісного аналізу емпіричних даних.

Дослідження проводилося в кілька етапів:

1. Підготовчий етап - включав розробку методологічної основи дослідження, вибір методів і методик дослідження, підготовка бланків та діагностичного матеріалу для тестування дітей та анкетування педагогів, а також формування вибірки дослідження.

2. Діагностичний етап - включав проведення діагностики у вибірці дослідження.

3. Аналітичний етап - включав обробку отриманих даних, їх аналіз, порівняння та формулювання висновків на підставі проведеного дослідження.

З метою реалізації завдань нашого дослідження, нами було дібрано методи, що дозволили оцінити стан якості адаптування завдань з української мови для учнів середніх класів з порушеннями мовлення. Відповідно до цього, було розроблено авторський комплекс анкет, який включав анкетування (питання закритого типу) та інтерв'ю (питання відкритого типу).

Інтерв'ювання передбачало відповіді педагогів на питання відкритого типу, метою яких стало виявлення володіння вчителів навичками адаптації завдань з української мови для здобувачів освіти з порушеннями мовлення.

Окрім опитування педагогів, що працюють зі школярами, що мають особливі освітні потреби, нами було визначено форми діагностики та контролю показників рівня знань учнів з порушеннями мовлення з української мови.

Для здійснення діагностики рівня міцності знань учнів було обрано метод тематичного оцінювання. Тематична оцінка виставлялась вчителем на підставі результатів опанування учнями матеріалу навчальних тем з курсу української мови, з урахуванням поточних оцінок, різних видів навчальних робіт (практичних, лабораторних, самостійних, творчих, контрольних робіт) та навчальної активності школярів. Загальний рівень навчальних знань з предмету визначався згідно середнього балу. Тематичне оцінювання проводилось двічі (у квітні 2023 та травні 2023 року).

В анкетуванні взяли участь члени команди супроводу дітей з особливими освітніми потребами. Кількість досліджуваних склала 25 осіб: 1 директор навчального закладу, 2 заступники (заступник з навчальної і виховної роботи), 5 класних керівників інклюзивних класів, 4 вчителі української мови, які викладають українську мову в інклюзивних класах, 5 асистентів учителів, 8 вчителі-предметники, які викладають предмети в інклюзивних класах.

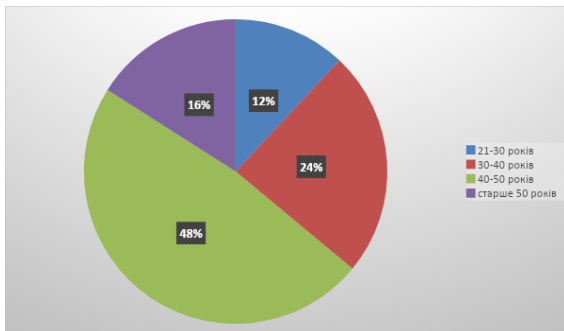

Рис. 1. Розподіл учасників дослідження

Як видно на рис. 1, основну кількість працівників, що беруть участь в роботі з виховання та навчання дітей з особливими освітніми потребами, становлять педагоги та тьютори у за віком віці 40-50 років. Доля молодих працівників є незначною.

Інтерв'ювання передбачало відповіді педагогів на питання відкритого типу, метою яких стало виявлення володіння вчителів навичками адаптації завдань з української мови для учнів середніх класів з порушеннями мовлення.

Опрацювання результатів інтерв'ю здійснювалось за допомогою якісного аналізу даних із застосуванням методу контент-аналізу. Представимо узагальнені результати інтерв'ювання та анкетування педагогів:

- Більшість педагогів, що наразі працюють з дітьми, які мають порушення мовлення, не володіють в достатній мірі теоретичними і практичними знаннями щодо організації навчального процесу в рамках інклюзивної освіти з урахуванням індивідуальних потреб таких учнів;

- У більшості педагогів існує стереотипна думка, що врахування потреб дітей, що навчаються інклюзивно, - це надання їм для опрацювання більш легких завдань, а не зміна їх типу чи подачі.

- Педагоги переважно не володіють знаннями та навичками щодо адаптації навчальної програми до особливостей дітей з особливими освітніми потребами;

- Педагоги висловлюються щодо реальної потреби у розширенні компетентності що стосується адаптації завдань, зокрема, з української мови, відповідно до освітніх потреб учнів, з якими вони працюють в межах інклюзивної освіти.

Аналіз фактичних умов практичної реалізації адаптування навчальних завдань у практиці роботи з дітьми, що мають порушення мовлення, в системі загальної середньої освіти показав, що:

- існують необхідні можливості по виконанню комплексу вимог забезпечення інклюзивної освіти, встановлених Державним Стандартом;

- здійснюється забезпечення обов'язкової частини основної освітньої програми початкової загальної освіти та частини, яка формується безпосередньо учасниками певних освітніх відносин незалежно від кількості навчальних днів на тиждень.

Для здійснення діагностики рівня міцності знань учнів було обрано метод тематичного оцінювання. Тематична оцінка виставлялась вчителем на підставі результатів опанування учнями матеріалу навчальних тем з курсу української мови, з урахуванням поточних оцінок, різних видів навчальних робіт (практичних, лабораторних, самостійних, творчих, контрольних робіт) та навчальної активності школярів. Загальний рівень навчальних знань з предмету визначався згідно

середнього балу. Тематичне оцінювання проводилось двічі (у квітні 2023 та травні 2023 року).

Серед учнів, які брали участь у дослідженні 4 дитини мають діагноз «дислексія», «тяжке порушення мовлення», 2 дитини мають діагноз «загальне порушення мовлення 2 ступеня», 1 дитина має загальне порушення мовлення 3 ступеня, і 1 дитина з діагнозом «заїкання», «ринолалія». Серед вибірки досліджуваних 2 дитини мають і порушення інтелектуального розвитку (легка розумова відсталість).

За результатами тематичного оцінювання для більшості учнів властивий середній рівень знань, при цьому, число дітей, що характеризуються високим рівнем, виявлено не було. Середній бал за вибіркою також не перевищує середній рівень знань (середній бал з-поміж 8 досліджуваних склав 6,9 балів).

Після проведення контрольного зрізу відбувався процес адаптування навчальних матеріалів для учнів з особливими освітніми потребами з української мови. Впровадження системи адаптування навчальних матеріалів відбувалось з урахуванням таких умов.

1. Текст краще розбивати на невеликі смислові шматки, частини, розділи. Оскільки учні що неспроможні охопити весь текст цілком.

2. Максимальне використання візуалізації: схеми, алгоритми, інфографіку, ілюстрації, покрокові інструкції, зразки.

3. Зміна послідовності формованих навичок і тем, що вивчаються (не завжди це можемо зробити в умовах загального класу).

Адаптація проводилась за такими напрямками:

1. Адаптація методики навчання (творчий підхід з боку вчителя: методика глобального читання, мнемотаблиці, інтелект-картки). Спочатку вчимо конкретним речам, а потім даємо абстрактні визначення.

2. Адаптація способу подання/подачі навчального матеріалу (розбивка завдань на максимально зручну кількість кроків)

3. Адаптація навчального матеріалу (спрощення інструкції до завдання, додаткова візуальна підтримка, мінімалізація подвійних вимог, скорочення обсягу завдань).

До процесу адаптації були залучені фахівці команди супроводу та вчителі української мови, які працюють в інклюзивних класах.

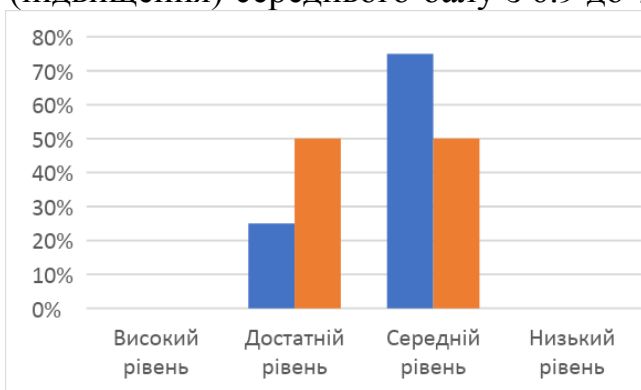
Після завершення етапу формувальної роботи нами було здійснено контрольну діагностику дітей за обраними показниками.

Згідно з результатами дослідження на контрольному етапі, можемо зробити висновок щодо зменшення числа дітей, що виявляють середній рівень знань, та збільшення числа дітей, що демонструють достатній рівень знань з предмету (таблиця 1).

Таблиця 1. Результати діагностики тематичного оцінювання з української мови у вибірці дослідження (контрольний зріз)

№ з/п	Учень	Бал тематичного оцінювання	Оцінка рівня
1.	Учень 1	7,4	достатній
2.	Учень 2	5,5	середній
3.	Учень 3	7,5	достатній
4.	Учень 4	7,9	середній
5.	Учень 5	5,9	середній
6.	Учень 6	9,5	достатній
7.	Учень 7	8,6	достатній
8.	Учень 8	6,7	середній
Середній бал		7,4	

На рис. 2 представимо результати порівняння тематичного оцінювання констатувального та контрольного етапів дослідження. Спостерігаємо і зміну (підвищення) середнього балу з 6.9 до 7.4, тобто, бал підвищився і у тих дітей, які не

підвищили загалом рівень навчальних досягнень.

Після проведення анкетування вчителів та вивчення рівня навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами нами були розроблені методичні рекомендації щодо адаптування навчальних матеріалів з української мови, та які можуть використовувати вчителі разом з асистентами вчителя у процесі навчання української мови дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі з порушеннями мовлення:

Рис. 2. Порівняння тематичного оцінювання учнів з порушеннями мовлення з української мови в процесі експериментально-дослідної роботи

1. Спрощення інструкції до завдання.

Потрібно розділити одне велике завдання на кілька маленьких. Обов'язково використовуємо візуальну підтримку. Перед роботою із текстом обов'язково відпрацьовуємо лексику уроку.

2. Індивідуалізація стимульних матеріалів. Використовуйте улюблені герої, сучасні технології. Наприклад, для переказу можна використовувати «хмари слів».

3. Додаткова візуалізація. Можна використовувати піктограми, піктограми дій, кроки.

4. Скорочення обсягу завдань за збереження рівня їх складності. Виділяємо головне завдання. Забезпечуємо таблицями, схемами, алгоритмами.

5. Спрощення змісту завдання (альтернативні завдання). Варто також враховувати, що адаптація може бути лише індивідуальною (дитина має труднощі зі списуванням, запропонуйте бланк із уже наявними словами, решта завдання залишається таким самим; якщо швидкість письма дитини низька, можна позначити місце для написання або відразу запропонуйте бланк із підказками).

6. Крім адаптації матеріалів підручника, можна запропонувати учням деякі корекційно-логопедичні завдання.

- Для роботи зі словом та реченням: шифрування за допомогою цифр і літер.
- Для роботи з буквою і словом: знаходити відмінності в однакових або відмінних буквах у словах.
- Для роботи зі словом та реченням. Читання суцільного тексту.

Результати дослідження підтверджують ефективність визначених умов для адаптування навчальних завдань з української мови для дітей з порушеннями мовлення, та підтверджують їх ефективність.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Виходячи з результатів дослідження ми дійшли висновку, що вчителю важливо розуміти, що основною метою використання адаптованих завдань в навчальному процесі інклюзивного закладу освіти є створення найбільш комфортних умов для ефективного навчання особистості з особливими освітніми потребами, що забезпечують їй досягнення такого рівня освоєння матеріалу, що відповідає її пізнавальним можливостям, здібностям (але не нижче за мінімальні), а також розвиток цих можливостей і здібностей.

Перспективами подальших досліджень вбачаємо розроблення методичних рекомендацій для адаптування завдань з української мови для дітей з особливими освітніми потребами.

Список використаної літератури

- Асистент учителя в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник / Н. М. Дятленко, Н. З. Софій, О. В. Мартинчук, Ю. М. Найда, під заг. ред. М. Ф. Войцехівського. Київ: ТОВ Видавничий дім «Плеяди». 2015. 172 с.
- Гаяш О. В. Сутність процесів адаптації та модифікації для ефективності навчання учнів з особливими освітніми потребами. Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму. Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кам'янець-Подільський, 27-28 травня 2021 року. 2021. С.172-174.
- Закон України «Про освіту» № 2145-VIII від 05.09. 2017. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2145-19>
- Конвенція про права дитини. 20.09.1989 [Електронний ресурс] Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
- Ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти. Інститут післядипломної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://rcpio.ippo.kubg.edu.ua/?page_id=83
- Колупаєва А. А. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник. Київ. Видавнича група «А.С.К.», 2012. 197 с.
- Лапін А. В. Організаційно-педагогічні умови діяльності асистента вчителя в інклюзивному навчальному закладі. Київ. 2015. 46 с.
- Малікова О. Модифікація та адаптація навчальних програм для дітей з ООП [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://briolight.com/modifikatsiya-ta-adaptatsiya-navchalnih-program-dlya-ditej-z-ooop/>

- Степанова-Камиш А. Навчання дітей з ООП: адаптація та модифікація навчальних програм. 2020. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://nus.org.ua/articles/navchannya-ditej-z-ooop-adaptatsiya-ta-modyfikatsiya-navchalnyh-program/>
- Найда Ю. М., Таранченко О. М. Диференційоване викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник. Київ. Видавнича група «А.С.К.». 2012. 186 с.
- Skrypnuk, T., Maksymchuk, M., Martynchuk, O., Suprun, H., Pavliuk, R. (2021) Increasing the Competence of Teachers in the Formation of Socio-Emotional Skills of Inclusive Classes Pupils. *The New Educational Review*. 65 (3). 224-235. DOI: 10.15804/tner.2021.65.3.18

References

- Asystent uchyтеля v inkliuzyvnomu klasi: navchalno-metodychnyi posibnyk [Teacher's assistant in an inclusive class: educational and methodological manual] / N. M. Diatlenko, N. Z. Sofii, O. V. Martynchuk, Yu. M. Naida, edited by M. F. Voitsekhivskiy. Kyiv: Pleiady Publishing House LLC. 2015. 172 p. (ukr)
- Haiash, O. V. (2021). Sutnist protsesiv adaptatsii ta modyfikatsii dlia efektyvnosti navchannia uchniv z osoblyvymy osvitnimy potrebamy [The essence of adaptation and modification processes for the effectiveness of teaching students with special educational needs]. *Innovations of partnership interaction of education, economy and social protection in conditions of inclusion and pragmatic rehabilitation of society. Materials of the V International Scientific and Practical Conference, Kamianets-Podilskiy, May 27-28, 2021*. P.172-174. (ukr)
- Zakon Ukrainy «Pro Osvitu» [Law of Ukraine «On Education»]. № 2145-VIII dated September 5. 2017. [Electronic resource]. Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2145-19> (ukr).
- Konventsia pro Prava Dytyny [Convention on the Rights of the Child 20.09.1989]. [Electronic resource]. Access mode: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (ukr).
- Resursnyi Tsentridtrynky Inkliuzyvnoi Osvity. Instytut Pisliadyplomnoi Osvity Kyivskogo Universytety imeni Borysa Grinchenka [Resource Center for Support of Inclusive Education. Institute of Postgraduate Education of Borys Grinchenko Kyiv University]. Access mode: https://rcpio.ipko.kubg.edu.ua/?page_id=83 (ukr).
- Kolupaieva, A.A. (2012) Profesiine Spivrobotnytstvo v Inkliuzyvnomu Navchalnomu Zakladi [Professional cooperation in an inclusive educational institution]. Educational and methodological manual. Kyiv. A.S.K. Publishing Group. 197 p. (ukr).
- Lapin, A.V. (2015) Organizatsiino-pedagogichni Umovy Diialnosti Asustenta Vchytelia v Inkliuzyvnomu Navchalnomu Zakladi [Organizational and pedagogical conditions of activity of a teacher's assistant in an inclusive educational institution]. Kyiv. 46 p. (ukr).
- Malikova, O. Modyfikatsiia ta Adaptatsiia Navchalnykh Program dlia Ditei z OOP [Modification and adaptation of educational programs for children with SEN]. [Electronic resource]. Access mode: <https://briolight.com/modifikatsiya-ta-adaptatsiya-navchalnih-program-dlya-ditej-z-ooop/> (ukr).
- Stepanova-Kamysh, A. (2020) Navchannia Ditei z OOP: Adaptatsiia ta Modyfikatsiia Navchalnykh Program [Education of children with SEN: adaptation and modification of educational programs]. [Electronic resource]. Access mode: <https://nus.org.ua/articles/navchannya-ditej-z-ooop-adaptatsiya-ta-modyfikatsiya-navchalnyh-program/> (ukr).
- Naida, Y. M., Taranchenko, O. M. (2012) Dyferentsiiovane Vykladannia v Inkliuzyvnomu Navchalnomu Zakladi [Differentiated teaching in an inclusive educational institution]. Educational and methodological manual. Kyiv: A.S.K. Publishing Group. 186 p. (ukr).
- Skrypnuk, T., Maksymchuk, M., Martynchuk, O., Suprun, H., Pavliuk, R. (2021) Increasing the Competence of Teachers in the Formation of Socio-Emotional Skills of Inclusive Classes Pupils. *The New Educational Review*. 65 (3). 224-235. DOI: 10.15804/tner.2021.65.3.18 (eng).

Peculiarities of Adaptation of Educational Tasks in Ukrainian Language for Pupils of Secondary School Age with Speech Disorders

Iryna Datsenko, second (master's) level of higher education student, specialty 016 Special education, specialization 016.01 Speech therapy, educational and professional program Speech therapy, Faculty of Psychology, Social Work and Special Education of Borys Grinchenko Kyiv University, 18/2 Bulvarno-Kudriavska Str., 04053, Kyiv, Ukraine, ivdatsenko.fpsrso22@kubg.edu.ua

Roman Pavliuk, <https://orcid.org/0000-0002-8957-6158>, PhD in Education, Associate Professor, Deputy Dean on Academic Affairs, Associate Professor of Special and Inclusive Education Department, Faculty of Psychology, Social Work and Special Education of Borys Grinchenko Kyiv University, 18/2 Bulvarno-Kudriavska Str., 04053, Kyiv, Ukraine, r.pavliuk@kubg.edu.ua

Abstract. *The article is devoted to the problems of adapting educational materials in Ukrainian language for children of secondary school age with speech disorders. Adaptation of educational materials is quite an important task both for teacher's assistants and for the teacher himself, the child.*

Children with special educational needs often encounter various learning barriers on their way, to overcome which it is important for teachers working in the system of inclusive education to use various technologies, including the technology of differentiated teaching, thanks to which the teacher gets the opportunity to take into account the differences between children and ensure an optimal and effective educational process for each of them. Therefore, mastering the Ukrainian language at an appropriate level will serve the child's successful education and life. Children with special educational needs are quite vulnerable, and the correct adaptation of tasks and correct teaching of the Ukrainian language for such children can give a good result for further successful learning.

The purpose of the article is to theoretically investigate the problem of adapting educational tasks and to propose methodological recommendations for adapting educational tasks in Ukrainian language for children of secondary school age with speech disorders. The following methods were used in our research: theoretical analysis of the problem of adaptation in order to reveal the peculiarities of adaptation of visual tasks from the Ukrainian language for children of secondary school age with speech disorders; empirical (expert evaluation of materials from the Ukrainian language, expert interviews) to find out the current state of teacher preparation for working with a child with a speech disorder; generalization and interpretation of research results.

Based on the results of the research, we came to the conclusion that it is important for the teacher to understand that the main purpose of using adapted tasks in the

educational process of an inclusive educational institution is to create the most comfortable conditions for the effective training of a person with special educational needs, ensuring that he/she achieves such a level of mastery of the material that corresponds his/her cognitive capabilities, abilities (but not below the minimum), as well as the development of these capabilities and abilities. We see the development of methodological recommendations for adapting Ukrainian language tasks for children with special educational needs as prospects for further research.

Keywords: *adaptation of educational materials; children with speech disorders; middle school pupils; speech disorders; Ukrainian language.*

Стаття надійшла до редакції: 15.09.2023

Прийнято до друку: 28.12.2023